

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'nda Toplumsal Cinsiyet İlişkilerinin Yeniden Üretimi Üzerine Bir Analiz

An Analysis on the Reproduction of Gender Relations in the Youth Section of the Republican People's Party

Arş. Gör. Ahmet Kerem YILMAZ

Galatasaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye
Orcid : 0000-0002-5750-9452

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) gençlik örgütlenmesini oluşturan Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'nın iki önemli ilçe gençlik örgütünün (Bakırköy ve Üsküdar İlçe Gençlik Kolları) toplumsal cinsiyet rejimini açıklamak ve böylece söz konusu örgütlerde toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine dayalı bir örgütlenme yapısı ve işleyişin mevcut olup olmadığını ortaya koymaktır. İlk olarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, önce Kadınlar Halk Fırkası daha sonra ise Türk Kadınlar Birliği öncülüğünde ivme kazanan kadın hareketinin temsil ettiği "sivil feminizm" ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuruluşuyla birlikte tüm toplumu kapsama iradesinin bir ürünü olarak ortaya çıkan "devlet feminizmi" arasındaki ilişkiler ele alınmış, Cumhuriyet Halk Partisi kadrolarının, "kadın sorunu"nu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kuruluşundan itibaren "ulusal kalkınma", Batılılaşma ve modernleşme projeleri kapsamında bir sorun olarak görmelerinin sonucunda oluşan ve günümüze değin ulaşan "toplumsal cinsiyet körlüğü"nü ve buna bağlı eşitsizliğin tarihsel gelişimi özetlenmeye çalışılmıştır. Devamında, makaleye temel oluşturan yüksek lisans tez çalışması kapsamındaki saha çalışmasının en önemli verileri analiz edilmiştir. Araştırmaya konu olan iki ilçe gençlik örgütünün toplumsal cinsiyet rejimi, araştırma süresince ön plana çıkan 5 ana yeniden üretim unsuru ekseninde yorumlanmıştır: Cinsiyete dayalı görev paylaşımı, üyelerin toplumsal cinsiyet eşitliği algıları ve söylemleri, bu konuya yönelik eylem-etkinlikleri, cinsiyet kotası hakkındaki görüşleri ve makalenin ilgili bölümünde sol hareketler ve feminist hareketler arasındaki netameli ilişkilerin (belli bir ölçüde) etkisi altında sürdürdükleri iddia edilen feminizm algıları.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Toplumsal Cinsiyet Körlüğü

ABSTRACT

The objective of this article is to explain the gender regime that dominates two district youth organizations (Bakırköy and Üsküdar Branches) of the Republican People's Party (CHP), and thus, to assert whether an organizational structure and functioning based on the principle of gender equality exist in these organizations. To begin with, relations between the "civil feminism" represented by women's movement that gained momentum in the early years of the Republic, first under the leadership of the Women People's Party and then, under the leadership of the Turkish Women's Union and the "state feminism" that emerged as a consequence of the Republican People's Party's will to represent the whole society, are discussed and it is tried to be summarized the historical development of the "gender-blindness" and gender inequality related to it, which emerged as a result of the Republican People's Party's rulers' seeing the "woman problem" and "gender inequality" as problems within the scope of national development, westernization, modernization projects since its establishment. Subsequently, the most important data of the field work conducted within the scope of the master's thesis, which is the basis of this article, is analyzed. The gender regime of the two district youth organizations is interpreted in the axis of following 5 main reproductive elements: Gender-based task sharing, members' gender equality perceptions and discourses, actions and activities aimed at these issues, their discourses on sex quota and perceptions of feminism allegedly perpetuated under a certain influence of the ominous historical relations between left movements and feminist movements.

Keywords: Republican People's Party, Republican People's Party's Youth Section, Gender Inequality, Gender-Blindness

1. GİRİŞ

Feminist hareketlerin tüm dünyada sağladıkları kazanımlara rağmen, siyasi alan ve bu alanda faaliyet gösteren siyasi partiler, eril değerlerin hâkim olduğu bir evren teşkil etmeye devam

etmektedir. Serpil Çakır'ın (2019) deyimiyle, siyasi partiler geçmişten bugüne birer “erkek kulübü” (31) olagelmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde, (Osmanlı kadın hareketinden aldıkları mirasla) kadınların toplumsal ve siyasal alanda derinlere kök salmış bu dezavantajlı konumlarına karşı yükselen kadın mücadelesine en büyük ivmeyi kazandıran gelişme, 1923'te, Cumhuriyet Halk Partisi ya da o zamanki adıyla Halk Fırkası'ndan bile önce, Kadınlar Halk Fırkası adında bir siyasi partinin kurulması olmuştur. Kadınlar Halk Fırkası, kadınların siyasi haklarını kazanmaları (1934) ve siyasal alanda varlık göstermeye başlamaları yolunda son derece etkili olmuş bir siyasi örgüttür.

Öte yandan, Halk Fırkası'nın kuruluşundan (1923) itibaren gösterdiği tüm toplumu kapsama ve “kadın kurtuluşu”nun, kadın-erkek eşitliğinin tesis edilmesinin tek faili olma eğilimi, Kadınlar Halk Fırkası'nı hedeflerine yönelik siyasi faaliyetlerini sona erdirmek durumunda bırakmıştır. Partinin kurucuları, kadınların siyasal haklarını kazanıp ülke yönetiminde söz sahibi olacak şekilde siyasi temsil gücü kazanmalarına yönelik mücadelelerini Türk Kadınlar Birliği çatısı altında sürdürmeye karar vermişlerdir. Türk Kadınlar Birliği bünyesinde 1935'e değin verilen mücadele, kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanmaları ile sonuçlanarak büyük bir başarı kazanmıştır (Baykan ve Ötüş-Baskett, 1999: 29).

1935 yılı, kadın hareketi ve dolayısıyla da kadınların Türkiye'de siyasal alandaki varlıkları açısından, birbiriyle bağlantılı iki farklı boyut arz eden önemli bir yıldır. Bir taraftan, yapılan seçimle 18 kadın milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir (Tekeli, 1982: 217). Bu, Türkiye kadın hareketinin özverili mücadelesi sonucunda elde edilmiş, son derece önemli bir başarıdır. Diğer taraftan, siyasi hakların kazanılması sonrasında Türk Kadınlar Birliği kapatılmış ve Türkiye feminist hareketi büyük bir durgunluk evresine girmiştir (Toprak, 1994: 12). Feminist hareketin böylesi güçlü bir örgütten yoksun kalmasının da etkisiyle, 1935 yılında ulaşılan kadın milletvekili sayısına görece yakın tarihlere değin ulaşamamıştır.

Dolayısıyla, “sivil feminizm”in etkisini kaybettiği bu bağlamda¹, “kadın özgürleşmesi”ne, kadın-erkek eşitliğine ve kadınların toplumsal ve siyasal hayata katılımlarını artırmaya yönelik reform ve devrimlerin tekeli Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçmiştir.

Şüphesiz, Fatmagül Berktaş'ın (2003) da belirttiği üzere, bu reform ve devrimler, kadınların kamusal alanda daha etkin bir biçimde yer almalarında yabana atılmayacak bir rol oynamıştır (110); fakat bu, meselenin tek boyutu değildir. Yalnızca yukarıdan aşağıya yapılan ve birçok kişi tarafından sıklıkla “devlet feminizmi” olarak adlandırılan olgunun tezahürleri olan reform ve devrimlere odaklanıp “sivil feminizm” boyutunu göz ardı ettiğimiz takdirde, siyasal alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinlikli bir çözümlemesini yapmamız mümkün olmaz.

Türk Kadınlar Birliği'nin kapanması ve buna mukabil ona denk güçte alternatif bir örgütlülüğün devam ederek “sivil feminizm”in Türkiye'deki bayrağını devralmaması, devlet eliyle yapılan reformların sınırlılığını belirgin hale getirmiştir. Kadınların dezavantajlı konumlarını değiştirme, kadın-erkek eşitliğini daha çok “lafta kalan” bir ilke olmaktan kurtararak sağlamlaştırma yönünde parti yönetimi üzerinde baskı oluşturacak bir feminist hareketin yokluğunda, kadınların tam anlamıyla özgürleşmeleri mümkün olamamıştır. Dolayısıyla, Deniz Kandiyoti'nin (2013) eleştirisine hak vermemek mümkün değildir: “*Bu anlamda Türkiyeli kadınların “kurtulmuş” ancak “özgürleşmemiş” olduklarını söylemek gerekir; çünkü kadınların durumlarını değiştirme yolunda belirgin bir siyasal eylemliliğe girdikleri söylenemez*” (78).

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan hükümetler eliyle hayata geçirilen reformlara toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılacak olduğunda, bu reformların arz ettiği en önemli kısıtlılıklardan

¹ Örneğin, Şirin Tekeli'ye (1998) göre, Türkiye'de feminist hareket, medeni ve siyasal hakların elde edilmesiyle “amacına ulaşma sanrısı”na (338) ve dolayısıyla da mücadelenin kazanıldığı zannına kapılmıştır. Bu, hiç şüphesiz, bu dönemde “devlet feminizmi”nin “sivil feminizm” karşısındaki gücünü açıklamaya yardımcı olabilecek bir faktördür.

birinin, partinin yönetim kadrolarının kadın-erkek eşitliği ve kadın özgürleşmesi meselelerini özel, münhasıran ele alınıp çözüm geliştirilmesi gereken toplumsal sorunlar olarak ele almak yerine, Batılılaşma, modernleşme projesi kapsamında ele almalarından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlayış sonucunda gerçekleştirilen reformların, kadınlara, kadınlık deneyimlerinden doğan sorunlarını anlamlandırıp çözüm üretmelerini sağlayacak bir feminist bilinç kazandırması mümkün olmamıştır (Arat, 1998: 52-53); kaldı ki, Cumhuriyet elitlerinin ve başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Cumhuriyet Halk Partisi yöneticilerinin “ideal kadın” modelinde “feminist bilince sahip olmak” özelliğinin bulunduğunu söylemek de mümkün değildir. Bu “ideal kadın”, feminist bilince sahip bir kadın olmaktan ziyade, bir yandan “eğitimli” ve “aydın”, diğer yandan ise kendi (cinsiyetine mahsus) ödevleri olarak görülen ödevlerine, yani evinde yapması gereken görevlerine “bağlı” biri olmalıdır (White, 2003: 146). Dolayısıyla, Cumhuriyet’in kuruluşunu takip eden yıllarda, yani yeni bir toplum yaratma projesinin yürürlüğe sokulduğu yıllarda yaratılmaya çalışılan “yeni kadın” veya “Cumhuriyet kadını”, “kurtarılmış” olan bu kadın için öngörülen eşitlik, sınırlı bir eşitlik olmuştur zira kadının kamusal alandaki varlığını kısıtlayan ve kadını özel alanda ifa edilen geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle tanımlamaya büyük ölçüde devam eden anlayışın bu “eşitliğe” dahil edilmesinde herhangi bir beis görülmemiştir.

Tek partili rejimden çok partili hayata geçişle (1950) birlikte, yukarıda sözü edilen projenin Cumhuriyet Halk Partisi’nin devrimci misyonunun sona erişile eş zamanlı olarak sönmüldüğü söylenebilir. Aynı şekilde, yeni bir toplum inşa etme hedefinin yerini diğer siyasi partilerle rekabette öne geçip ülkenin siyasi iktidarını tekrar ele alma hedefi alınca, parti içindeki kadın temsilini artırmanın “sembolik değer”i de büyük ölçüde azalmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin, ülkenin siyasi iktidarından uzak kaldığı yıllar süresince kendi bünyesindeki, özellikle de karar organlarındaki kadın siyasetçi sayısını artırmaya yönelik güçlü ve somut adımlar attığını söylemek mümkün değildir. Öyle ki, partinin, siyasi alanın en yaygın pozitif ayrımcılık uygulamalarından biri olan “cinsiyet kotası”nı yürürlüğe sokması bile 1990’lı yılları bulmuştur (Kovanlıkaya, 1999: 96).

Bugüne gelindiğinde ise bu kotanın %33 oranında uygulandığı görülmektedir². Bu oranın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktan uzak olması bir tarafa, mevcut yönetimin parti içinde eşitliği sağlayacak koşulları hazırlama yönünde somut bir çabası görülmemektedir. “Cinsiyet eşitliği”, partinin, tüzüğünde de yer verilen “vazgeçilmez temel ilkeleri”nden biri³ olarak sunulsa da partililerin “toplumsal cinsiyet körlüğü” içinde olduklarına dair çok sayıda somut gösterge bulunmaktadır: Öncelikle, parti yönetiminin çeşitli kademelerindeki kadın temsilci oranı son derece düşüktür. Sözgelimi, Cumhuriyet Halk Partisi’nin şu anda mecliste bulunan toplam 136 milletvekilinin sadece 17’si (yani %12,5’i) kadıncı⁴, 80 il başkanının ise yalnızca 4’ü (%5) kadındır⁵. Kadın ilçe başkanlarının oranı da il başkanlarınınkinden pek farklı değildir. Partinin 954 ilçe başkanı arasında yalnızca 51 kadın ilçe başkanı (%5,34) bulunmaktadır⁶.

Partiye hâkim olan toplumsal cinsiyet körlüğünü somutlaştıran diğer önemli göstergeler ise partinin siyasi söyleminin son derece eril olması, eril tahakkümün, cinsiyet kotasını doldurmamak adına devreye sokulan birtakım örtük “stratejiler” yoluyla işlemesi, “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” konusunun partinin siyasi gündeminde hemen hemen hiç yer tutmaması ve dolayısıyla da partinin çeşitli kademelerinde bu konuya yönelik hiçbir eylem planının bulunmaması olarak belirtilebilir.

Kuşkusuz, bir siyasi partiye hakim olduğu gözlemlenen ya da iddia edilen bir özelliğin (bu çalışma özelinde “toplumsal cinsiyet körlüğü”nün) o partinin tüm kademelerinde yürütülecek geniş çaplı bir saha çalışmasıyla analiz edilmesi gerekir fakat bu yazıya temel teşkil eden çalışmanın şartları,

² «Kotalar, Madde-56», Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, 10.03.2018, s. 57. http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Son ziyaret tarihi: 23.02.2021)

³ «Kuruluş ve İlkeler, Madde-1», Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, 10.03.2018, s. 9, http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Son ziyaret tarihi: 25.02.2021)

⁴ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ (tbmm.gov.tr) (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)

⁵ <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/il-baskanlari> (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)

⁶ <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/ilce-baskanlari> (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)

araştırmanın söz konusu genişlikte yürütülmesi için yeterli olmadığı için, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, sıklıkla kullanılan bir terimle “siyaset okulu” olan gençlik örgütüne (resmi adıyla “Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları”) odaklanmayı tercih ettik. Bu tercihin iki temel sebebi bulunmaktadır.

İlk olarak hem Türkiye'deki hem de dünya genelindeki sosyal bilimler literatürleri tarandığında, siyasi partilerin gençlik örgütlerinin tarihsel gelişimleri, örgütlenme yapıları, vs. üzerine yapılmış çalışma sayısının son derece yetersiz olduğu görülmektedir. Mevzubahis örgütleri toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alan çalışmaların sayısı ise daha da azdır. Dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları üzerine çalışmamızın başlıca iki sebebinden birinin, gençlik örgütlerine eğilen sosyal bilim literatürüne mütevazı bir katkı sunmak olduğunu söyleyebiliriz.

Tercihimizin ikinci temel sebebi ise, tüm diğer siyasi partilere bağlı gençlik örgütleri gibi Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'nın da gençlerin “büyüklerinin” ideolojilerini, siyasi söylem ve pratiklerini yahut başka bir deyişle partilerinin temel ilke ve değerlerini, yazılı-yazısız kurallarını öğrenip içselleştirdikleri bir örgüt olmasıdır. Kuşkusuz, gençler burada belirli bir toplumsal cinsiyet rejiminin içerdiği toplumsal cinsiyet normlarını, rollerini de öğrenirler, belirli bir toplumsal cinsiyet mefhumunu içselleştirirler. Bu, meselenin önemli bir boyutu olmakla birlikte tek boyutu değildir. Gençlik örgütünün üyesi olan kişileri, tam manasıyla pasif, partili “büyükleri”nin onlara söylediklerini ve aktarmak istedikleri ideolojik bütünü hiç sorgulamadan kabul eden “militanlar” olarak düşünmek yanıltıcı olacaktır. Aksine, partinin ve onun gençlik örgütünün tarihi, belirli tarihsel, ekonomik ve sosyolojik koşulların sonucunda gençlerin “büyükleri”ne karşı ne denli sorgulayıcı ve kuşkucu olabildiklerini gösteren örneklerle doludur. Dolayısıyla, araştırmamız süresince, Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları, Birol Caymaz'ın (2008) da genel anlamda Türkiye'deki siyasi partilerin 1980 sonrası karakterleri için kullandığı ifadeyle “*ast üst ilişkisini kabullenen*” (301) gençlerden müteşekkil bir örgüt görünümü arz etse de bunun yanıltıcı olabileceği gerçeğinden hareket ettik ve araştırmamızda yer alan genç partililerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda kendilerini parti yönetiminden veya kendi örgütlerinin üst kademelerinden ayırıştıran bir bilince sahip olup olmadıklarını anlamaya çalıştık.

Araştırmamızın temel sorusu, yola çıkış noktamız şuydu: Cumhuriyet Halk Partisi'nin gelecekteki milletvekillerinin, yöneticilerinin ve tüm diğer kadrolarının asli kaynağı olan Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları, toplumsal cinsiyet konusunda önceki nesillerden, yani “parti büyüklerinden” hangi noktalarda ayrılmaktadır (ya da ayrılmakta mıdır)? Başka bir deyişle, Gençlik Kolları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin geneline hâkim olan toplumsal cinsiyet körlüğünden mustarip midir yoksa bunun aksine örgüt, toplumsal cinsiyet eşitliğine saygılı, yani bu konuda duyarlı bir örgütlenme yapısına ve işleyişine olabilmemiş midir? Şayet böyle bir örgütlenme yapısını kurmayı başaramamışsa ve dolayısıyla da Serpil Çakır'ın (2019) ifade ettiği gibi “erkek kulübünün küçük bir birimi” (148) olmaktan öteye gidemiyorsa, buradaki eşitsizlik hangi dinamiklerle yeniden üretilmektedir? Takip eden bölümlerde, yaptığımız saha çalışmasından çıkan verilere dayanarak bu sorulara verdiğimiz cevapları tartışacağız.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SAHASI

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'na hâkim toplumsal cinsiyet rejimini ve ilişkilerini anlamak için gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasında, niteliksel yöntemin gözlem ve yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniklerinden faydalandık.

Araştırmanın derinlemesine görüşmeler aşamasını önceleyen ve Şubat 2018'den 2018 yazına kadar devam eden ön gözlem çalışmalarımızda, Cumhuriyet Halk Partisi Beşiktaş, Bakırköy, Güngören ve Üsküdar İlçe Gençlik Kolları'nın yetkilileriyle sosyal medya platformları aracılığıyla kurduğumuz temaslar sonucunda, söz konusu örgütlerin düzenledikleri çeşitli etkinlik ve toplantılara katıldık. Aslında burada yalnızca, temas kurduğumuz ilçe gençlik kollarının olağan örgüt toplantılarına katılarak, ilçe gençlik örgütündeki hâkim toplumsal cinsiyet ilişkilerini, gündelik işleyişi içinde

gözlemlemeyi hedefledik ancak örgüt yetkilileri bazı durumlarda bizi ilçe örgütlerinin tüm kademelerinin katılımıyla gerçekleşen geniş çaptaki etkinliklere davet ettiler. Bu durum, saha çalışmamız süresince karşımıza çıkan ilk zorluk oldu.

Saha çalışmamızın zorluk derecesini artıran bir diğer durum ise, gözlem çalışmalarımızla, 24 Haziran 2018’de yapılan başkanlık ve milletvekili seçimlerine yönelik siyasi çalışmaların eşzamanlı olmasıydı. Bu durum, çalışmamızı ister istemez yavaşlattı.

Ön gözlem çalışmalarını tamamladıktan sonra yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeleri iki farklı ilçe gençlik örgütünden üyelerle gerçekleştirmeye ve karşılaştırmalı bir analize varmaya karar verdik. İstanbul içindeki önemli coğrafi konumları, geniş yüzölçümleri, yoğun nüfusları, aralarındaki kültürel, siyasal (özellikle seçmen profillerindeki farklılıklar) ve sosyolojik farklılıkları, partinin İstanbul örgütlenmesi içindeki ağırlıkları ve son olarak, birinin kadın bir başkana diğerinin ise erkek bir başkana sahip olması nedeniyle, Üsküdar ve Bakırköy İlçe Gençlik Kolları’nda karar kıldık.

Görüşmelere 24 Haziran 2018 seçimlerinin hemen ertesinde başladık ve 2019 yılının başında saha çalışmamızı tamamladık.

Tahmin edilebileceği üzere, saha çalışmamız bu defa da yerel seçimler (31 Mart 2019 tarihinde yapılan belediye seçimleri) nedeniyle yavaşladı. Seçim günü yaklaştıkça, Gençlik Kolları’nın taşıdığı görev yükü arttı ve bu hem görüşmelerin ayarlanması hem de planlandığı gibi gerçekleştirilmesi konusunda önemli güçlükler doğurdu.

Nihayetinde, Cumhuriyet Halk Partisi Bakırköy ve Üsküdar Gençlik Kolları’na üye toplam 19 kişiyle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirdik. Niteliksel yöntemin bu temel veri oluşturma tekniğini kullanmamızın en önemli sebebi, bu tekniğin alan çalışmamız için yönlendiğimiz konunun çeşitli boyutlarını ve sergilediği olguları, süreçleri ve ilişkileri ayrıntılı ve derinlemesine çözümlenmeye yarayan, dolayısıyla da araştırmacıya bütüncül bir bakış açısı imkânı sunan bir teknik olmasıdır (Kümbetoğlu, 2019: 71-72).

Derinlemesine görüşmelere katılan üyelerin önemli bir kısmı örgütlerinin Yönetim Kurulu üyeleriydi. Saha çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz dönemde, 2’sinin dışında hepsi ya üniversiteden mezun olmuşlardı ya da eğitimlerini sürdürmekteydiler. En genç olanı 18 yaşındayken yaşı en büyük olanı 26 yaşındaydı. İlerleyen bölümlerde, görüşmelerde yer alan bireylerin söylemlerine atıfta bulunurken, araştırma etiğinin gerekliliği doğrultusunda bu bireylerin kimliklerini gizli tutacak, onların mahremiyet ve güvenlik haklarını ihlal etmeyecek bir kodlama kullanacağız. Bakırköy Gençlik Kolları üyesi olan bir bireyin ifadesini alıntılarken, o bireyin adı yerine, bu kişi erkekse “BE1” kodunu, kadınsa ise “BK1” kodunu kullanacağız; aynı mantığı takip ederek, Üsküdar Gençlik Kolları üyesi bir görüşmeci için de “ÜE1”, “ÜK1”, vb. kodlarını kullanacağız⁷.

3. TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ

İcadı 20. yüzyılın ortalarına tarihlenebilecek olan “toplumsal cinsiyet” kavramı, Batı’da ikinci dalga feminist hareketin teorisyenleri tarafından biyolojik karakterinden, yani “doğallığından” arındırılarak tarihsel bağlamına oturtulmuştur (Butler vd., 2007: 287). Kavram, temelde bu entelektüel hamle sonrasında bugün bildiğimiz şekline kavuşmuştur ve “*cinsiyete dayandırılan ayrımların bütünüyle toplumsal karakteri*”ne (Scott, 1988: 126) işaret etmeye başlamıştır.

Erkek egemenliğine dayalı bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin (yeniden) üretimini sağlayan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin karakteri, toplumdan topluma ve tarihsel bağlamdan tarihsel bağlama değişiklikler arz etse de her toplumda, birey cinsiyeti için meşru görülen bir davranış örüntüsünün ve değerler bütünüünün temsiliyle kuşatılır, güç dağılımında dahil olduğu cinsiyet grubuna göre bir

⁷ Burada “B” harfini Bakırköy ilçesi, “Ü” harfini Üsküdar ilçesi, “E” harfini erkek cinsiyeti, “K” harfini kadın cinsiyeti, numaraları ise söz konusu görüşmeciyle yaptığımız görüşmenin sırası için kullanıyorum.

pay alır. Kadınlar üzerindeki evrensel karakterdeki erkek egemenliğinin, yani “hegemonik erkeklığın” devamlılığını sağlayan (Connell ve Messerschmidt, 2005: 832) bu davranış örüntüsü/değerler bütünü, tahakkümcü tarafta yer alanlar ile tahakküm altındaki tarafta yer alanlar tarafından “belli bir dereceye kadar” paylaşılmaktadır (Godelier, 2005: 18-19).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri bireyleri olduğu kadar toplumsal kurum ve örgütleri de şekillendirir. Erkek egemenliğine dayalı sistemin parçaları olan bu kurum ve örgütler de insanlar gibi “toplumsal cinsiyetlendirilmiştir”, yani belli bir “toplumsal cinsiyet rejimi”ne sahiptir (Scott, 1988: 142) ve bu rejim tarihsel bir bağlamda ortaya çıkar. Bu nedenle, verili bir toplumsal kuruma veya örgüte hâkim olan toplumsal cinsiyet rejimini ve bu rejimin değerler bütünü ve davranış örüntüsü tarafından biçimlendirilen öznelerin “özel kimlikleri”ni, söylemlerini anlamlandırabilmek için, ele alınan örgüt ya da kurumun ideolojik ve tarihsel evrimini incelemek ve örgüt/kurumun bu inceleme sonucunda ortaya çıkan (kuşkusuz belli bir değişkenlik arz etse yapısal bir karakteri bulunan) “nesnel kimliği” ile üyelerinin “özel kimlikleri” arasında bir bağlantı kurmak zorunludur. Yazının ilk bölümünde Cumhuriyet Halk Partisi’nin toplumsal cinsiyet tahayyülünün gelişimini ve ideolojik evrimini ele almamızın en önemli sebebi budur. Şimdi ise, yukarıda bahsi geçen bağlantıyı kurmak adına, saha çalışmamızın bulgularına dayanarak Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları üyelerinin “özel kimliklerini” yorumlamaya çalışacağız.

4. CHP GENÇLİK KOLLARI’NDAKİ TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ

4.1. Örgütün Toplumsal Cinsiyet Rejiminin Asli Unsuru: Cinsiyete Dayalı Görev Paylaşımı

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları, resmi düzlemde bir cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak kurulmamış ve öyle işlemiyor olsa da “cinsiyetin”, toplumsal hayatın tüm alanlarında olduğu gibi bu örgütün yapı ve işleyişinde de merkezi bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Söz konusu yapı ve işleyişin temel dinamiklerinden biri, örgütün rutin (Gençlik Kolları üyelerinin ifadeleriyle) “eylem-etkinlikleri”nde veya seçimlere yönelik etkinlik ve çalışmalarda karşımıza çıkan cinsiyete dayalı görev paylaşımıdır. Cinsiyet ayrımının, saha araştırmamıza konu olan iki ilçe gençlik kolunda da asli bir örgütlenme unsuru olarak işlediğini belirtmek gerekir.

Öte yandan, bu somut durum, örgüt üyelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine, daha doğrusu, örgütlerinde hâkim olan cinsiyetler arası ilişkilere dair söylemleri ile uyumsuzluk içindedir. Görüşülen üyeler, birazdan aktaracağımız cinsiyete dayalı ve son derece somut, büyük ölçüde sıradanlaşmış görev dağılımı örneklerine rağmen, bu konuda hiçbir ayrımcılık uygulamadıklarını, çalışmalarında eşitlik ilkesini gözeterek örgütlendiklerini ifade etmişlerdir.

Eşitliği vurgulayan bu söylem ile cinsiyete dayalı ayrımın eylem-etkinliklerde somutlaşan tezahürleri arasındaki çelişkileri ortaya koymadan önce, her iki ilçe gençlik kolunun yönetim kurulundaki cinsiyet dağılımına bakmak gerekir. İki ilçe örgütünün yöneticilerinden edindiğimiz bilgilere göre, araştırmamızı gerçekleştirdiğimiz dönemde, Bakırköy İlçe Gençlik Kolları Yönetim Kurulu’nun 15 üyesinin 10’u erkek, 5’i kadinken, Üsküdar İlçe Gençlik Kolları Yönetim Kurulu’nun 11 üyesinin 8’i erkek, 3’ü kadındı. Görüldüğü üzere, üyelerin söylemlerinde sıklıkla karşımıza çıkan “eşitlik” vurgusuna rağmen, kadın temsiline her iki ilçe gençlik örgütünde de son derece zayıf olduğu ve hatta, buradaki Üsküdar örgütü örneğinde, parti tüzüğünde tüm kademeler için belirlenen cinsiyet kotasına bile uygun olmadığı görülmektedir.

Sayısal temsildeki eşitsizliğin, Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları’nın bu iki ilçe örgütlenmesindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en somut tezahürlerinden biri olduğuna şüphe yoktur; ancak tek başına sayısal temsil oranlarını incelemek söz konusu eşitsizliğe dair bize yeteri kadar fikir veremeyecektir. İki ilçe örgütünün işleyişine içkin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamlandırabilmek için, “doğallaştırılan” veya Catherine Achin’in (2005) son derece yerinde olan ifadesiyle “doğayla masumlaştırılan” (481) cinsiyet farklılıklarının ve geleneksel toplumsal cinsiyet

rollerinin doğrudan sonucu olan (ve genel anlamda toplumsal yapının asli bir unsuru olan) cinsiyete dayalı görev paylaşımının bu iki örgüt özelindeki biçimlenmesine bakmamız gerekmektedir.

Görüşülen üyelerin neredeyse hepsi, ilk etapta, cinsiyetin, genel itibariyle afiş, bayrak ve pankart asma, stant kurma, broşür dağıtma, bağlı bulunulan ilçede ev ziyaretleri gerçekleştirme, özel günlerde çeşitli eylem-etkinlikler organize etme, bazı yazarlar, gazeteciler, politikacılar, vs. için anma törenleri ve partiye hakim olan ideolojinin gerektirdiği hallerde gündemi işgal eden siyasal olaylara tepki niteliğinde eylemler (basın açıklamaları yapma, ilçede yaşayanlardan imza toplama gibi eylemler) düzenleme gibi faaliyetlerden müteşekkil eylem-etkinlikler konusunda yapılan görev paylaşımında dikkate alınan bir faktör olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık, görüşmelerin devamında, aynı kişilerin imgelemlerinde belirli “erkek işleri”nin yanı sıra birtakım “kadın işleri”nin mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Görüşülen üyelere göre bu işler, örgütlerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin değil, kadınlar ve erkekler arasında bulunduğu varsayıldıkları “doğal farklılıklar”ın bir sonucudur:

“Kadın-erkek eşitliğinde ben şuna çok önem veriyordum, daha küçükken de şu anda da aynı şekilde: Bir erkeğin yaptığı her şeyi bir kadın yapamaz. Normal olarak yapamaz yani. Fiziksel olarak olsun, beyin olarak olsun. Beyin olarak kadınlar bizden çok daha öndeler çünkü, biz onların yaptığını yapamayız. Fiziksel olarak da mesela, hani pankart olsun, bayraklamalar olsun, vs. bunları kadının yapması zor. Hani, yapar mı yapar, ayrı ama zor. Bizden daha çok zorlanır. O yüzden hani yerine göre kadın ve erkek eşitliğini sağlayabiliyoruz. Ama yerine göre de bazı konularda, birçok konuda da kadının önde olduğu, bazı konularda da erkeğin önde olması gerektiği konular da oluyor tabi ki.” (ÜE8)

“Biz kadın arkadaşlarımızı mümkün mertebe o tür işlere davet etmiyoruz. Zorlanmasınlar diye. Şöyle bir gerçek de var, erkek yapısı gereği daha kaslı ve atletik bir yapıya sahip. Doğuştan gelen bir özelliği var o yüzden kadınları direklere tırmandırmak istemiyoruz ama başkanımız gelip yapıyor hepsini gene aynı şekilde. Onun da peşinden bazen kadın arkadaşlarımız da geliyorlar.” (BE1)

Biri Üsküdar diğeri ise Bakırköy gençlik örgütüne üye iki erkek yöneticinin yukarıdaki alıntılara yansıyan ifadelerinden de anlaşılabilceği üzere, söylem düzeyindeki cinsiyet eşitliği vurgusuna rağmen, Gençlik Kolları'nın pratiklerinin önemli bir kısmı son derece eril bir karaktere sahiptir. Kadınlar bu pratiklerden örtük bir biçimde, varsayılan “fiziksel dezavantajları” gerekçesiyle, bir başka deyişle, “kas gücü”nü erkeklerle atfeden bir toplumsal cinsiyet kalıbı vasıtasıyla ve bir tür “eril korumacılık” eşliğinde dışlanmaktadır.

Her iki örgütten üyelerin büyük bir kısmı söz konusu kalıpları normalleştirmekte ve yeniden üretmektedir ancak bu durumun birkaç istisnasıyla, yani kendilerine ve karşı cinsten örgüt arkadaşlarına atfedilen rol ve kimlikleri sorunsallaştıran birkaç üyeye de karşılaşılmıştır. Bu üyelerin konuya ilişkin söylemlerinde dikkati çeken unsur, bahsedilen toplumsal cinsiyet kalıplarının ve kimliklerinin örgütlerinde yeniden üretilmesinin sorumluluğunu kendilerine veya arkadaşlarına yüklemekten çok “parti büyükleri”ne veya topluma yüklemeleridir:

“Kadınlar her yerde olmalı, partide, hani o pankart konusu var ya ben bunların hepsini yapabiliyorum yani. İstesem gece de onlarla beraber çıkabilirim. Kadınlar isteyince her şeyi net istedikleri gibi yapabiliyorlar. Sadece parti çok eski zamandan geldiği için, partideki o ağabeylerimiz de çok eski kafada oldukları için kadınları bir yere getirmekte biraz daha duraksıyorlar.” (ÜK2)

“Yeri geliyor hani, pankart, pankartı biz de asıyoruz. Veya şeye, stantlarımız oldu bizim işte. Merdivenle çıkıyorsun işte yukarıdan hoparlörleri alıyorsun. Yani bunu erkek yapmalı diye diye dayatılan bir şey.” (ÜK10)

Kadın üyelerin örtük biçimde dışında bırakıldıkları pratikler yalnızca fiziksel güç gerektiren pratikler değildir. Özellikle Üsküdar Gençlik Kolları'nın erkek yöneticileriyle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan ve örgütlerin işleyişindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini somutlaştıran bir diğer eril "eylem-etkinlik" kolu da gece saatlerinde gerçekleştirilen pratikleri içermektedir. Seçim öncesi çalışmalarda gerekli görülen pankartlama, bayraklama gibi pratikler, geceleri gerçekleştirildiğinde, kadın üyelerin bu faaliyetlere katılımının "uygun bulunmadığı" görülmektedir. Bu durumun, kadını esas itibarıyla ailede, erkeği ise kamusal alanda konumlandıran özel alan-kamusal alan ayrımının örgütün işleyişine tahvil edilmiş biçimi olduğu açıktır ve erkek üyelerde ifadesini aşağıdaki şekilde bulmaktadır:

"Gece dörtte biz genel seçimlerde veya yerel seçimlerde bayrağa veya pankarta çıkıyoruz. Gece üçte kadın yöneticilerimizin buraya çıkmaları zor oluyor. Herkesin ailesi var şeyi var. O yüzden bu işi genelde erkekler yapıyor." (ÜE4)

"Kadın işleri" konusunda ise iki ilçe örgütü arasında bazı ayrımlar bulunmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Üsküdar Gençlik Kolları'nın (çoğunlukla) erkek üyelerinin söylemlerinde, toplumsal ilişkilerde geleneksel olarak kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet kimliğinin içerdiği, "duyarlılık", "iletişim kurma becerisi", "fedakârlık" gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Kadın üyelere görev verilirken bu özelliklerin dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Söz gelimi, Üsküdar örgütünün Yönetim Kurulu üyelerinden birine göre, kadın üyeler, "duyarlılık" gerektiren ve özel alanda kadınlara atfedilen rollerin siyasi alandaki bir uzantısı sayılabilecek "sosyal politikalar" gibi alanlarda erkeklere göre daha başarılı olmaktadır:

"Ama mesela sosyal politikalar diyelim, mesela bir tanım var, biraz daha işte bu yaşlılar olsun, engelliler olsun bu tarz duyarlı konularda, biliyorsunuz kadın arkadaşlarımız daha duygusal oldukları için daha yaratıcı olabiliyorlar." (ÜE3)

Kadınlara yüksek düzeyde bir "iletişim becerisi" atfedilmesini sağlayan bu toplumsal cinsiyet algısı doğrultusunda, seçmenlerle iletişimin öneminin ve sıklığının arttığı seçim öncesi dönemlerde kadın üyelerin bu becerilerinin altı daha fazla çizilmektedir. Bu durum, stant çalışmaları ve broşür dağıtım gibi eylem-etkinliklerde kadınların daha öne çıkmaları sonucunu doğurmaktadır:

"(...) İletişim konusunda da erkekler bu kadar girişken olamıyor biz de iletişim konusunda iyi olduğumuz için stantlarda, broşür dağıtımlarda konuşma yönlerinden daha ön planda oluyoruz." (ÜK9)

Cumhuriyet Halk Partisi Bakırköy Gençlik Kolları'nda geleneksel olarak kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet kimliğinin arz ettiği özelliklere yapılan vurgu Cumhuriyet Halk Partisi Üsküdar Gençlik Kolları'ndaki kadar belirgin olmasa da kadınların, seçmenle temasın daha fazla olduğu bir alan olan stantlardaki öncelikli rollerinin altı bu örgütün üyeleri tarafından da çizilmektedir. Aynı şekilde, anlaşıldığı üzere münhasıran "kadınların problemleri" veya "kadınısı" problemler olarak kodlanan sorunlar olan kadın cinayetleri, kadına karşı şiddet, çocuk istismarı, vb. gibi konularda da sahnenin merkezi kadınlara ayrılmaktadır.

Burada, genel anlamda Cumhuriyet Halk Partisi'nin kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği algısında ön plana çıkan bir durum olan "sembolik kadın rolü"ne değinmek gerekir. Cumhuriyet Halk Partisi, tüm diğer kademelerinde yaptığı gibi gençlik örgütlenmelerinde de kamusal alanda seçmenle doğrudan teması gerektiren ve kadına karşı şiddet, cinsel istismar, vb. olaylara tepki olarak gerçekleştirdiği eylem-etkinliklerinde kadın üyelerini ön plana çıkararak (onları basın açıklamalarını, duyuruları yapmaya teşvik ederek), onlara, (geçmişte Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yaptığı gibi) partinin kadının özgürleşmesini gerçekleştirmeye, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya çalışan öncü, çağdaş bir siyasi parti olduğunu seçmene gösteren "semboller" olarak görev vermektedir. Böylelikle, parti genelindeki temsil eşitsizliğine karşın "kadınlara verilen önem" in altı çizilmeye çalışılmaktadır:

“Sonra genelde o masada kadınlar oturuyor. Erkekler genelde arkada ayakta duruyorlar. Mesela, hani demiştim ya. Cinsel istismarla ilgili imza topluyorduk bir gün. O gün mesela genel olarak anonsu kadınlar yaptılar. Erkekler pek yapmadı. Gerçi Mete filan da yapmıştı ama daha çok kadınların yapmasına yönelik oldu. Hani kadınlar görünsünler. Azız ya zaten. Daha çok ön planda olmamız isteniyor o yüzden.” (BK2)

Bakırköy Gençlik Kolları'nın yönetici ve üyelerinin bu konudaki tavırlarının partinin yukarıda bahsedilen “strateji”sinden etkilendiği açıktır ancak Bakırköy örgütü özelinde kadınların bazı eylem-etkinliklerde (genellikle “erkek işleri”ni içermeyen eylem-etkinliklerde) ön plana çıkarılmasında, örgütün başkanının siyasi temsilde kadın-erkek eşitsizliği konusunda duyarlı bir kadın başkan olmasının da önemli bir payı vardır. Görüşülen yöneticiler ve üyeler, örgütlerinin başkanının kadınlara bir tür “pozitif ayrımcılık” uyguladığını belirtmişlerdir. Başkanın kendisi de kadınların sayıca az olmasından kaynaklanan sorunları, onları eylem-etkinliklerde ön plana çıkararak aşmaya çalıştığını ifade etmiştir:

“Ne yazık ki şu anlamda biraz daha eksikiz: Kadın örgütlenmesi anlamında biraz daha eksik bir ilçeyiz. Erkekler çok daha ağırlıklı. Sanırım birazcık da kadınları da, böyle konuştukları zaman ve bir görev aldıkları zaman daha fazla öne çıkarttığım doğru belki de. Yani ben orada pozitif bir ayrımcılık yapıyorum galiba (Gülüyor). Böyle bir sorun var. Yani BE1 10 iş yapıyorsa, BK7 1 iş yapıyorsa BK7'nin yaptığı o iş BE1'in yaptığı 10 iş kadar parlatıyorum aslında.” (BK6)

4.2. Gençlik Kolları Üyelerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları

Yazının başında da belirttiğimiz üzere, görüştüğümüz Gençlik Kolları üyelerinin toplumsal cinsiyet kavramını alımlama biçimleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki hassasiyet düzeyleri saha araştırmamızın sorunsalı için merkezi önemdedir. Bunlar, örgütlerin yapı ve işleyişlerinde, faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet boyutunun hangi ölçüde hesaba katıldığını ortaya koyan en önemli göstergelerdir.

Görüşmelerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik soruları kapsayan kısmında, görüşülen erkek üyelerin hemen hepsi kadınlara yönelik “saygı”larını vurgularken, kadın üyeler ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda “hassas” ve “duyarlı” olduklarını belirtmişlerdir.

Üyeler, kadın-erkek eşitliğini “asli ilkelerinden biri” olarak lanse eden bir siyasi partinin üyeleri olarak, söylemlerinde sıklıkla “eşitlik” konusundaki hassasiyet ve bilinçlerini vurgulamış olsalar da kendilerine konuya ilişkin sorular sorulduğunda, toplumsal cinsiyet veya toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramları üzerine derinlikli düşünmedikleri ve dolayısıyla da bu konuda tutarlı, net bir görüşe, bilince sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Üyelerin büyük bir kısmı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu büyük ölçüde, kadınların siyasi alanda ve diğer toplumsal alanlarda yetersiz bir sayısal temsile sahip olmalarına indirgemektedirler.

Üyelerin ifadelerinin genel toplamından, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kendi örgüt kademeleri de dahil olmak üzere partilerinin tüm kademelerindeki kadın temsiline yetersizliği bir tarafa bırakılırsa, Cumhuriyet Halk Partisi'nin veya bu partinin gençlik örgütlerinin bir problemi olmaktan çok toplumun bir problemi olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır:

“Kesinlikle, imkanlarım imkân verdiği ölçüde de kadınların toplumda ön plana çıkmalarını, erkeklerle eşit seviyeye gelmelerini desteklemek isterim. Ama eklemek gerekirse, kadınların şu an son dönemlerde iyi çabaları var, ses getirmeye başladılar, Femen eylemleri olsun, Türkiye’de de bu eylemler canlanmaya başladı. Ama bu sürecin şu an daha çok erken olduğunu düşünüyorum ve kadınla erkeğin eşitlenmesinin bence daha 150-200 yıllık bir vakti var. Şu an daha hazır değiliz diye düşünüyorum. Özellikle de bu coğrafyada.” (BE1)

Her iki ilçe örgütünün yöneticileri de yol arkadaşlarının ve kendilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği bilincine sahip olduklarını düşünmektedirler. Görüşülen Bakırköy örgütü yöneticileri ve üyeleri

arasında kendisini “feminist” olarak tanımlayan tek kişi olan bir kadın yöneticinin bu konudaki ifadeleri önemlidir:

“Şimdi şöyle söyleyeyim. Bakırköy çok farklı bir yapı. Bence sadece İstanbul’da değil Türkiye için de çok farklı bir yapı. Şöyle ki, biz bu zamana kadar seçimlere girerken, listelerimizi oluştururken dahi, kadın-erkeği eşit yazmaya çalıştık. Son seçime kadar bu böyle gitti. Artık son seçimde, hani sadece eşitlik olsun diye çok vasıfsız insanları parti kadrolarına getirmemek adına bu kuralı bozduk. Böyle bir ekip.” (BK5)

Dolayısıyla iki ilçe gençlik örgütünün yapısına ve işleyişine hâkim olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bilinçsizliği, görüşülen kişiler tarafından önemli bir eleştiriye tabi tutulmamaktadır. Öte yandan, görüşmelerde “parti büyükleri”nin parti içi toplumsal cinsiyet eşitsizliği karşısındaki konumlarını eleştirerek diğer üyelerle ayrışan bazı kadın yöneticilerin olduğunun altını çizmek gerekir. Örneğin, Cumhuriyet Halk Partisi Üsküdar Gençlik Kolları’ndan bir kadın yöneticiye göre, Cumhuriyet Halk Partisi, örgüte dahil olmadan önce kendisine görüldüğü biçiminin aksine, Kemalist ideolojinin “kadın savunması” konusundaki hassasiyetini pratikte yeterince sergilememektedir:

“Aslında nasıldı biliyor musun, benim gelmeden önceki kafam CHP benim için çok daha farklı bir yerde. Daha farklı düşünüyordum. Kadınları savunması olsun, ondan sonra daha büyük bir Atatürkçü düşünce bekliyordum, ondan sonra hani daha bir milliyetçi kesim bekliyordum CHP’den. Ama öyle olmadı. Yani son zamanlarda böyle olmadı diyeyim. Yani o Atatürkçü düşünceleri biraz daha farklı milletvekillerimiz olsun yansıtmıyorlar, parti büyüklerimiz olsun tam yansıtmıyorlar.” (ÜK2)

Bakırköy İlçe Gençlik Kolları’ndan bir kadın yönetici de farklı ifadeler aracılığıyla yukarıdaki eleştiriye benzer bir parti eleştirisinde bulunmaktadır:

“Ben bu konuda anlayabileceğim insanlarla karşılaşabileceğimi değil de bu konuda benim gibi konuşacak insanlarla karşılaşacağımı düşünüyordum. Yani bazen konuşmakla yaşadığın hayatlar arasında ciddi farklar var. Yani CHP’ye mensup bir bireysen kesinlikle feminizme saygı duymalısın, toplumsal eşitliği savunmalısın. Ama aslında iç dünyalarına girip baktığında bunların ne kadar bunlardan uzak olduklarını gördüğüm insanlar da oldu.” (BK6)

Yukarıdaki iki alıntıda ortaya koyulan söylemden çıkarılabilecek olan sonuç, Cumhuriyet Halk Partisi’nin üst kademelerinde toplumsal cinsiyet ilişkileri konusundaki eşitlik yanlısı söylemler ile pratikteki toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasında önemli bir boşluk olduğudur. Peki buna benzer bir boşluk araştırmamıza konu olan iki ilçe örgütü için de söz konusu mudur? Bir sonraki bölümde, Üsküdar ve Bakırköy İlçe Gençlik Kolları’nın ajandalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tuttuğu yeri inceleyerek bu soruya yanıt vermeye çalışacağız.

4.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Eylem-Etkinlikler

Görüşmelerde iki ilçe gençlik örgütünün üyelerine, örgüt olarak toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliğine yönelik “parti okulları” veya bu konuda toplumsal bilinci, duyarlılığı artırmaya yönelik birtakım etkinlikler yapıp yapmadıklarını, buna yönelik bir programları, hedefleri bulunup bulunmadığını da sorduk.

Bu konuda iki örgütte de benzer bir söylemle karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Üyeler, bir yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair fikirleriyle paralel bir biçimde, bu konudaki duyarlılıklarını ve eylemlilik içine girme arzularını belirtirlerken, diğer yandan ise görüşmeleri gerçekleştirdiğimiz dönemdeki oldukça yoğun gündem ve seçim çalışmaları nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusuna aylık eylem-etkinlik programlarında yer veremediklerini ifade etmişlerdir:

“Etkinlik konusunda biraz gündem elimizi kolumuzu bağlıyor ama zaten ben bu konuda bilinçlenmenin kişisel planda başladığını, esasının orada olduğunu düşünüyorum. Ama elbette

ki gönül isterdi paneller düzenleyelim, bu konunun ehli konuşmacıları çağıralım. Bence toplumsal eşitlik konusunda herkes açık fikirli ama bizim ilçede.” (BK6)

“Seçim süreci içinde, ki şu an da bir seçim süreci içine girdik. Zaten biz yönetime geldikten sonra tamamen kendimizi bu kadınlara yönelik, çocuk istismarlarına yönelik büyük çalışmalar yapamadık. Çünkü sabahtan akşama kadar stantlarda durduğumuz oldu, yürüyüşler yaptığımız oldu. Şu an hala bir seçim sürecindeyiz. Onları da tabi ki göz ardı etmiyoruz. Tabi ki de farkındayız, bir şeyler yapacağız.” (UK9)

Seçim çalışmalarının ve gündeme yönelik eylem-etkinliklerin, Gençlik Kolları üyelerinin vakitlerinin ve enerjilerinin hatırı sayılır bir bölümünü aldığı bir gerçek olsa da, görüşmelerde ortaya çıktığı üzere, iki ilçe gençlik örgütünün yakın geçmişte de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik hemen hemen hiç etkinlik düzenlememiş ya da bu tür etkinliklerin içinde yer almamış olması, sorunun yalnızca gündeme ilgili olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Görüşülen yönetici ve üyelerin söylemleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin tüm diğer kademelerine az çok hâkim olan genel eylem planına paralel biçimde, iki ilçe gençlik örgütünün eylem-etkinlik planlarında da öncelikli konular arasında yer almadığını göstermektedir. Bakırköy İlçe Gençlik Örgütü'nün yöneticilerinden birinin aşağıdaki ifadelerinden de anlaşılabilceği gibi, iki örgütün bu konudaki eylemliliği, genel itibarıyla, kadına karşı şiddet, cinsel istismar gibi genel kamuoyunu harekete geçirme potansiyeli olan olaylara gösterilen tepkiler niteliğindeki eylemlerle ve özel günlerde düzenlenen etkinliklerle sınırlı gibi görünmektedir:

“Valla ben seçileli bir yıl oldu. Bir yıldır ben Genel Merkez'de, İl Başkanlığı'nda veya buradaki Kadın Kolları'nda böyle etkinlikler gördüm. Dünya Kadınlar Günü'nde özellikle gördüm. Son günlerde haberlerde ve sosyal medyada çıkan cinsel saldırılarında kadınların reaksiyonlar gösterdiklerini gördüm. Ama onun dışında özel bir gün, anlam veya ortada olan enerjinin üzerine yapılmamış bir aktivite görmedim açıkçası.” (BE1)

Sonuç olarak, iki ilçe gençlik örgütünde de örgüt üyelerinin ve/veya diğer partililerin toplumsal cinsiyet bilincini, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretimini önleme konusundaki duyarlılık seviyesini artırmaya yönelik planlı, kararlı bir çabanın varlığından söz etmemiz mümkün değildir. Önceki bölümde göstermeye çalıştığımız, üyelerin toplumsal cinsiyet bilinci seviyelerini hatırlayacak olduğumuzda, bu durum, beklenen bir sonuç gibi görünmektedir.

4.4.Cinsiyet (Kadın?) Kotası

Cumhuriyet Halk Partisi'nin mevcut tüzüğünde, “*merkez yoklaması yoluyla saptanacak milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında, parti meclisi seçiminde, il ve ilçe yönetim kurullarının seçiminde, il kongre delegeleri ve kurultay delegeleri seçimlerinde yüzde otuz üç (%33) cinsiyet ve yüzde yirmi (%20) gençlik kotası uygulandığı*”⁸ belirtilmektedir. Sahadaki gözlem ve görüşmelerimizde birçok Gençlik Kolları üyesi tarafından “kadın kotası” olarak da anıldığını gördüğümüz bu kotanın, partinin tüm kademelerinde, Acar Savran'ın (2007) da belirttiği gibi, kadınlara ataerkil yapı içinde belli bir alan açma potansiyeli olan bir pozitif ayrımcılık uygulaması olduğu (1152) doğru olsa da, uygulandığı birçok siyasi partide kadın temsilini artırmaya yönelik bir etki yapmaktan çok mevcut erkek egemenliğini yeniden üretecek bir biçimde işleyebildiği de bir gerçektir. Bu anlamda, görüştüğümüz örgüt üyelerinin cinsiyet kotasını algılayış biçimlerinin, onların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki bilinç ve duyarlılıklarını ortaya koyan unsurlardan biri olduğunu düşünüyoruz.

Öncelikle, görüşülen kişilerin cinsiyet kotası ile ilgili söylemlerinin, bağlı buldukları ilçe gençlik örgütleri doğrultusunda önemli farklılıklar arz ettiğini söylemek gerekir.

⁸ “Kotalar, Madde-56”, Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, 10.03.2018 http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Son ziyaret tarihi: 11.03.2021)

Üsküdar İlçe Gençlik Kolu üyesi gençlerin büyük bir kısmı, cinsiyet kotası oranının eşit temsili sağlamaktan bir hayli uzak olmasına karşı eleştirel bir tutum almamaktadırlar. Genel anlamda “kotaya ihtiyaç duyulması” olgusunu eleştirdiklerini belirten önemli sayıda üye olsa da kotanın mevcut koşullarda “gerekli” bir önlem olduğuna dair ortak bir söylemle karşı karşıya kaldığımız söylenebilir:

“Aslında keşke yani kota mota gerek kalmasa da daha böyle eşit olarak bir paylaşım olsa ama önemli bence. Zaten kadınlar azınlıkta bu bir gerçek. Böyle bir kotanın da olması kadınların biraz önünü açıyor. Ama dediğim gibi kadınların daha böyle katılımcı olması gerekiyor. Daha çok bastırması gerekiyor.” (ÜE7)

Görüşülen Cumhuriyet Halk Partisi Üsküdar İlçe Gençlik Kolları üyeleri tarafından altı çizilmeyen ve partilerindeki genel toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyan bir başka somut durum ise, Cumhuriyet Halk Partisi’nin, hemen hemen tüm kademeler ve yönetim organlarında görülen, %33’lük resmi cinsiyet kotası ile somut temsil oranları arasındaki tutarsızlıktır. Bir kadın üye dışında, görüşmeler süresince kota uygulamasındaki bu çarpıklığı vurgulayan herhangi birine rastlanmamıştır:

“Maalesef olması gereken ama Genel Merkez boyutunda buna ne kadar uyulduğu, yani CHP’nin kadın milletvekili sayısı özellikle bu sene çok düştü. Bu bir sorundur. Hem içinde kadın kotası hem de milletvekili kadın sayısının bu kadar az olması. Ama bununla ilgili şu var ayrıca, bu konuda en başarılı gördüğüm parti HDP. Kesinlikle toplumsal cinsiyet konusunda çok başarılılar. Bunun dışında maalesef buna yer vermeleri gerekiyor yoksa kadınlara izin vermiyorlar. Hatta şey oluyor: Mesela, diyorlar ki, “Kadın kotası var ya, şimdi buraya kadın bulmamız lazım”. Lazım görüldüğü için alınıyoruz.” (ÜK5)

Bu açıdan bakıldığında, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından uygulandığı şekliyle cinsiyet kotasını, parti içinde kadın-erkek eşitliği tesis edilene değin ya da bu eşitliğin sağlanması yolunda titizlikle uygulanan bir pozitif ayrımcılık uygulaması olarak görmek mümkün değildir. Bu, bir açıdan, uygulamanın, parti içindeki erkek hegemonyasını sürdüren stratejilerin (kadın adayları aday listelerinde seçilmelerinin zor olduğu sıralara yerleştirmek gibi) tehdidi altında bulunduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan, başka bir açıdan bakacak olduğumuzda, kuşkusuz, söz konusu eril tahakkümcü stratejilerin de önemli etkisiyle ne siyasi ve temsili bakımdan ne de örgütsel yapı ve işleyiş bakımından toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmiş olan bir siyasi partide, cinsiyet kotasının uygulanmaya devam etmesinin gerekliliği ortadadır.

Buna karşılık, görüşülen Üsküdar Gençlik Kolları üyelerinin içinde kota uygulamasına ilişkin olumsuz görüşler beyan eden birçok kişinin bulunduğunu da belirtmek gerekir. Bu kişilerin öne çıkan ortak söylemine hâkim argüman ise “liyakat” prensibine ve kota uygulamasının bu prensibi ihlal ettiğinin düşünülmesine yapılan vurgunun yanı sıra kotanın yardımıyla temsil mekanizmalarına dahil olan kadın siyasetçilerin bir bölümünün “yetersiz” veya “çekimser” oldukları iddiasının etrafında şekillenmektedir. Bize göre, yukarıdaki düşünce, örgütte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretiminin devamını sağlayan bakış açısının bir ürünüdür:

“Ben şöyle düşünüyorum; cinsiyet kotası, mesela hani atıyorum 30 kişiden örnek alalım. 30 erkek 30 kadın yaptık bunu. 30 kadının dışında kalan kadınlar, daha iyi yapabilecek olanlar giremiyor. Bu bence çok saçma bir şey. Cinsiyet kotasını ben hiç savunmuyorum.” (ÜE8)

Üsküdar’dan Bakırköy’e geçtiğimizde, cinsiyet kotası uygulamasının alımlanma biçiminin önemli değişikliklere uğradığı görülmektedir. Bakırköy Gençlik Örgütü üyelerinin önemli bir kısmı, partilerinde uygulanan cinsiyet kotasının mevcut oranını, bu oranın kadınlarla erkekler arasında gerçek anlamda bir eşitlik sağlamadığı gerekçesiyle eleştiriye tabi tutmaktadır.

Bakırköy örgütü üyeleri arasında da kadınların “çekimserliğini” varsayan argümana rastlanmış olsa bile, burada esas vurgu, kota uygulamasının tam eşitliği sağlaması halinde bir anlamı olacağı fikrine

yapılmakta ve kadınların partinin yönetim kademelerindeki yetersiz temsil oranı, kadınların kendi durumlarından (“yetersizlik”, “pasiflik”, vb.) çok toplumsal yapıya ve/veya mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlanmaktadır:

“Aslında bana göre tabii ki kota olmamalı. Çünkü nasıl diyeyim, bir sınırlandırma var. Hani belki sen 10 kadın diyorsundur ama 11 kadın bu işe gönüllüdür ve gerçekten görevinin hakkını verecektir. Hani boşu boşuna 1 kişi dışarıda kalıyordur belki. Bu benim görüşüm. O yüzden hani kota olmasa daha iyi olur ama illa bir kota olacaksa %50 daha adil diye düşünüyorum.” (BK7)

Kuşkusuz, Üsküdar örgütündeki duruma benzer bir biçimde, burada da üyelerin çoğu, kotanın oranının ve uygulanış biçiminin yetersizliğinde örgüte veya partiye hâkim toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bir vurgu yapmamaktadır. Bu anlamda, örgütün kadın başkanı ve saha çalışması boyunca görüşülen tüm Gençlik Kolları üyeleri içinde kendisini “feminist” olarak tanımlayan tek kişi önemli birer istisna teşkil etmişlerdir.

Saha çalışmasını yürüttüğümüz dönemde Cumhuriyet Halk Partisi Bakırköy Gençlik Kolları başkanlığını sürdürmekte olan BK6’ya göre, cinsiyet kotasının yetersizliği, Kadın Kolları vasıtasıyla kadınların emeklerinin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında araçsallaştırılması kadar bu örgütün eşit temsil için yeterince mücadele etmemesiyle de doğrudan bağlantılı bir olgudur. Yöneticinin söylemi, partideki erkek egemenliği kadar kadınların hakları konusundaki mücadele eksikliklerine yönelik de bir eleştiri barındırmaktadır:

“Madem bir kota var bunun %50’den az olmaması lazım. Yani bu saçma sapan bir olay aslında. Aynı Kadın Kolları’na yapılan muamele gibi yani. Şöyle bir şey söyleyeyim sana: Kadın Kolları’na ev ziyaretleri çıkarıyorlar çünkü kadın evin halinden en çok kadın anlar. Bir eve girdiğinde nerede neyin eksik olduğunu kadın bilir. Kadın Kolları’ndakiler bu anlamlarda baya faydalı oluyorlar ama yönetim kademelerinde yer vermiyorlar. Çünkü neden? Ben onu yönetici yazsam da yazmasam da o kadın çalışır. O kadın o partiye gelir ve emek verir. Bunu biliyorlar. Ama şu anda şöyle bir sorun var: Kadın Kolu yönetimleri de aslında gerçekten kadınları örgütlemeyi bilmiyor. Onu bilseler Kadın Kolları efektif kullanılabilir belki. Ama kadınları örgütleyen, onların haklarını aramalarına uygun olan mecra halinde değil. Kadın Kolu şu anda hangi siteye hangi kadının gireceğini planlayan bir örgüt haline geldi. Hakkını savunan, %33’lük kotanın dolmamasına rağmen %50’ye çıkarmaya çabalayan bir kadın örgütü yok ki. Yok.” (BK6)

Sonuç olarak, iki ilçe gençlik örgütünde de cinsiyet kotasına yönelik (farklı mantık zincirleri ve argümanlar yoluyla da olsa) olumsuz fikirler beyan edilmiştir. Ortaya çıkan genel kanıya göre, kota uygulaması, “ideal şartlarda olmaması gereken” ancak mevcut şartlarda zorunlu olan bir uygulamadır. Öte yandan, birkaç istisna dışında, kota uygulaması üzerinden partideki veya Gençlik Kolları’ndaki genel toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik eleştirilerde bulunan üye olmamıştır.

4.5.Sol Hareketlerin ve CHP Gençlik Kolları’nın Benzeşen Feminizm Alguları

Bu yazıya temel teşkil eden tez çalışmamızda detaylı bir biçimde göstermeye çalıştığımız üzere, Cumhuriyet Halk Partisi, geçmişten bugüne çok önemli ideolojik dönüşümlere uğramıştır ve günümüzde de sabit ve homojen bir ideolojik yapıya sahip olduğu söylenemez. Bu ideolojik yapı, uzun yıllardır gerek kamuoyunda gerekse akademik alanda önemli tartışmalara konu olsa da 1960’lı yıllarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de görülen sosyoekonomik ve politik değişimler sonucunda parti bünyesinde filizlenen “Ortanın Solu” hareketi (ve söylemi), partinin (özellikle) gençleri üzerinde etkili olmuş, teşkilatlardaki sosyal demokrat eğilimi ve sol ideolojinin gücünü yabana atılamayacak bir ölçüde artırmıştır. Sol ideolojinin günümüzün Cumhuriyet Halk Partisi’ndeki gücü, özellikle de 1960’lı ve 1970’li yıllardakine kıyasla son derece tartışmalı bir durumdadır. Türkiye’nin, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra geçtiği sosyoekonomik ve politik dönüşümlerin bir sonucu olarak, partinin sol ideoloji ile olan ilişkilene biçimi de önemli ölçüde değişmiştir. Öte yandan, sol partilerin yukarıda bahsi geçen dönemdeki özelliklerinden bir kısmının,

partinin bilhassa gençlik örgütünde de büyük ölçüde gözlemlenebildiği görülmektedir⁹. Bu özelliklerin en önemlilerinden biri ve araştırma konumuz itibarıyla bizi ziyadesiyle ilgilendireni, sol partilerin feminizm algıları ve feminist hareketler karşısında aldıkları tavrıdır. Bu sebeple, iki örgütün üyelerinin feminizm algılarını ve ona karşı aldıkları tavrı incelemeden önce Türkiye solunun geçmişte feminizmle ve feministlerle kurdukları netameli ilişkilere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de solun ve sol örgüt ve/veya siyasi partilerin feminizme karşı aldıkları ilk tavrın, güçlenmekte olan bu ideolojiyi kontrolde tutarak ondan faydalanmak olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, sol ideolojiyi sahiplenmiş olan partiler ve örgütler, kadın sorununun özgülüğünü inkâr etmişlerdir.

Yaprak Zihnioğlu’nun (2007) dönemleştirme modelini takip edecek olursak, Türkiye solunun feminizmle ve feministlerle olan ilişkilerinin gelişiminde genel anlamda iki dönemin varlığından söz edebiliriz: Zihnioğlu’na göre ilk dönem, Türkiye Komünist Fırkası (TKF)’nin kurulduğu yıl olan 1920’den, feminizmin yeniden güç kazandığı 1980’li yılların başlangıcına değin uzanan “Klasik Dönem”dir (1110). İkinci dönem ise feminist hareketin ön plana çıktığı 1980’li yıllarda başlayan dönemdir (Zihnioğlu, 2007: 1113).

Birinci dönem de solun feminizme olan bakış biçimlerindeki değişimlere bağlı olarak kendi içinde farklı alt dönemlere ayrılabilir. İlk 10 yılı (1920-1930) kapsayan alt dönemde, sol ideolojinin politik aktörlerinin “kadın sorunu”na yönelik bir ilgi sergiledikleri gözlemlenmektedir. Sözgelimi, bu dönemde faal olan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, parti programında ve tüzüğünde kadınların politik haklarına yönelik bir maddeye yer vermiştir (Zihnioğlu, 2007: 1113).

Lakin söz konusu duyarlılık, kadın hareketinin 1930’lu yıllarda ivme kaybetmesi sonucu ortadan kalkmış ve bu durum 1980’li yıllara kadar geçerli olmuştur. Dolayısıyla, Yaprak Zihnioğlu’nun (2007) bu dönemi özetlemek adına kullandığı “*sosyalizmin erkek yarım yüzyılı*” (110) ifadesi son derece yerindedir. Kadınlar bu dönemde, örneğin 1968 hareketinde sol ideolojiyi sahiplenen örgütlerin yönetim mekanizmalarından dışlanmışlar, hatta (1969 yılında kurulan Devrimci Kadınlar Derneği’nin kurucularından birinin ifadesiyle) “*erkekleri geri bıraktıran unsurlar*” (Kılıç, 1998: 351) olarak görülerek eril tahakkümü bir hayli derinden hissetmişlerdir.

1980’li yıllarda başlayan ikinci dönemde de sol-feminizm ilişkisinin olumlu yönde değiştiğini söylemek mümkün değildir. Bu yılların söz konusu ilişki açısından taşıdığı önem, büyük ölçüde, kadın sorununun özgülüğünün iyiden iyiye anlaşılmasının sonucunda feminist hareketin özerkliğinin tartışılmaya başlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Feminist hareketin özerklik ihtiyacının tartışılmaya başlanması, hareketin sol ile olan ilişkilerini kökten bir değişikliğe uğratmıştır. Marksist-sosyalist örgüt veya partilerden ayrılan birçok kadın, “kadın sorunu”na ve kadın özgürlüğüne odaklanan, hiyerarşik örgütlenme biçimlerini dışlayan bir örgütlenme yapısı içinde politik yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır (İlyasoğlu, 1996: 14).

Bu gelişmelerin ve kadınların eylemliliklerindeki değişimlerin, yani ikinci dalga feminist hareketin yarattığı ivmeye Türkiye sol hareketinin verdiği ilk tepki, Gülnur Acar Savran’ın (2007) ifadeleriyle, “*aşırı savunmacı bir saldırganlık, aşışılama ve karalama*” (1146-1147) olmuştur.

Türkiye solunun ilk şoku üzerinden atması 1980’li yılların ortalarını bulmuştur. Feminist hareketin hatırı sayılır bir kitleselliğe ulaştığı ve güçlü eylemler örgütlediği bu yıllarda, kadın mücadelesinin özgülüğü teslim edilmeye başlansa da özerk bir kadın hareketinin gerekliliği yadsınmaya devam edilmiştir. Marksist-sosyalistlerde hâkim olan görüşe göre, kadın özgürleşmesi ancak sol

⁹ Burada, saha çalışmamız süresince Gençlik Kolları’nın muhtelif ilçe örgütlerinden birçok (derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdiğimiz kişiler de dahil olmak üzere) kişinin “solcu” bir ideolojik kimliğe sahip olduğunu, doğrudan ya da dolaylı yollarla ifade ettiğini belirtmemiz gerekir. Buna, saha çalışmamızın merkezinde yer alan iki örgütten biri olan Üsküdar İlçe Gençlik Kolları’nın, partinin ilçe binasında yer alan odasında, Türkiye solunun tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Deniz Gezmiş’in büyük bir fotoğrafının bulunduğunu da ekleyebiliriz.

eylemliliğin dahilinde ya da başka bir deyişle sol hareketin kontrolünde başarılabilir (Acar Savran, 2007: 1146-1147).

Türkiye solunun feminizmle olan ilişkilerinin, 1980’li yılların sonları ve 1990’lı yılların başlarında yeni bir döneme girdiği söylenebilir. Feminist hareketin kendini gitgide daha fazla kabul ettirmesi ve meşruiyet kazanmasıyla sol partilerin ifadeleri ve programlarında “*cinsiyetçi sistemin yok edilmesi*” ya da “*cinsiyetçi olmayan sosyalizm*” (Acar Savran, 2007: 1148) gibi hedeflere rastlamak sıradan bir hale gelmiştir. Pratik düzlemde ise, yönetim kademelerine kadınlar için kotalar konulması, toplantılarda kadınlara (konuşma süresi konusunda imtiyazlı bir konuma eşlik eden) söz hakkı önceliği, vb. daha birçok önemli hamle yapılmıştır (Acar Savran, 2007: 1148).

Yukarıda ana hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız ilişkilerin, solun feminizme bakışının ve bu ideoloji karşısında almış olduğu tavrın Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları üyeleri üzerinde önemli birtakım izler bıraktığını düşünüyoruz. Bu izler, örgütte, büyük ölçüde tarihsel ve ideolojik anlamdaki bilgi/ilgi eksikliğinden kaynaklanan bir anti-feminizm biçiminde kendini göstermektedir.

Birkaç istisna dışında, iki ilçe örgütünden üyelerin söylemine, feminizmin ya da “günümüzün feminizmi”nin erkek egemenliğine karşılık kadın egemenliğini savunduğu ve günümüz feministlerinin bu şekilde, kadın-erkek eşitliğini vaaz etmesi gereken feminizmi, tabiri caizse “yolundan saptırdıkları” iddiası hakimdir. Üsküdar örgütü yönetiminden bir gencin bu konudaki ifadeleri söz konusu iddiayı özetler niteliktedir: “*Feminizm ülkemizde yanlış değerlendirilen bir konu. Burada kadın-erkek eşitliğini savunmaları gerekirken, sadece “Kadınlar üstündür” denmeye çalışılıyor. Doğru bir görüş feminizm ama doğru anlatılırsa doğru bir görüş.*” (ÜK6)

Görüşmelerde feminizme ilişkin düşüncelerini sorduğumuz üyelerin önemli bir kısmının bu ideolojiye ilişkin bilgilerinin oldukça sınırlı olduğu ortaya çıkmıştır. İki ilçe örgütünün kadın yönetici ve üyeleri feminizm tarafından savunulan kadın-erkek eşitliği ilkesine olan bağlılıklarını ifade ettikleri ve erkek yönetici ve üyeler de bu ilkeye olan saygılarını belirttikleri halde, aynı kişilerin hemen hepsi çağdaş feminizmi ve feminist hareketi, (yukarıda belirtilen bilgi eksikliğinden ötürü) onaylamadıklarını söylemişlerdir.

Öte yandan, iki örgütün kadın üyelerinden bazıları da kamuoyunda gözlemlenen anti-feminist ön yargıların, kendilerinde feminist duyarlılıklarını dışarı yansıtma konusunda birtakım çekincelere yol açtığını belirtmişlerdir. Bu durumun altını çizen gençlerden biri de görüşülen kişiler arasında kendisini açık bir biçimde “feminist” olarak tanımlayan yegâne kişi olmuştur:

“*Feminizm kelimesinden genel olarak rahatsız oluyor toplum. Ben de aslında kullanırken feminizm dememeye özen gösteriyorum çünkü böyle bir algı var. Biz bu algıyı zaten kırmaya çalışıyoruz. Doğruyu anlatmaya çalışıyoruz. Ama bunu bildiğimiz için ben de özellikle genellikle feminizm kelimesini kullanmamaya çalışıyorum.*” (BK5)

Buna karşılık, yukarıda bazı ifadelerini alıntılıdığımız üye gibi açık biçimde, yani kendisini feminist olarak tanımlayarak olmasa bile, feminizme olan sempatilerini belirten veya çok sayıda feminist eyleme katıldığını ifade eden bazı üyeler de olmuştur. Burada, Üsküdar Gençlik Kolları’na üye olan bir kadının, belli bir seviyeye erişmiş bir “kadınlık bilinci”nin ve feminizme duyduğu saygının ürünü olan aşağıdaki ifadelerine yer vermek yerinde olacaktır:

“*Tam olarak görmüyorum çünkü ne kadar bu anlamda bir şey yapıyorum çok bilmiyorum. Yani kesinlikle hakkımı yedirmem, savunurum, birine destek olurum, vs. ama içimde bazen bazı bir tür ayrımcılık yapıyor olabilirim. O yüzden de sanırım onları yenmeden kendime feminist diyemem. Haksızlık olur o feministlere çünkü.*” (ÜK5)

Elbette ki bu istisnai örnekler, görüşülen üyelerin genel söylemlerine dayanan analizin sonucunu etkilemekten uzaktır: Önceki bölümlerde ortaya koymaya çalıştığımız “toplumsal cinsiyet körlüğü”ne paralel olarak, iki örgütün üyelerinin feminizm konusundaki duyarlılıklarının ve

bilgilerinin de belli bir olgunluktan uzak olduğu görülmektedir. Özellikle erkek üyelerin feminizm konusundaki bilgileri oldukça sınırlıdır. Bu kişilerin feminizme dair söylemlerinde, “feminizmin özü”nde bulunduğunu ifade ettikleri “kadın-erkek eşitliği”, “kadın hakları savunusu” ve “günümüzün feminizmi” dedikleri ideolojiye hâkim olduğunu iddia ettikleri “erkek düşmanlığı” temaları dışında herhangi bir temaya pek yer bulunmamaktadır:

“Ya feminizm bana hiç uygun bir şey değil. Feminizmin normali kadın haklarına uygun olarak çıkmış bir şey. Ama şu zamanda erkek düşmanlığı olarak görülüyor resmen. Feminizm olan çok arkadaşım var ama düşmanlar yani bildiğin. Ben sıcak bakmıyorum, yani şu dakikalarda, şu zamanlarda sıcak bakmıyorum. Öncesinde tamamen kadın haklarını savunmak amaçlı çıkmış bir düşünceydi ama artık o derecede durmuyor yani.” (ÜE8)

5. SONUÇ

Bu yazıda, Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları’nda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretimini belirleyen çeşitli dinamikleri, örgütün iki önemli İstanbul ilçe gençlik kolu olan Üsküdar ve Bakırköy İlçe Gençlik Kolları’na odaklandığımız karşılaştırmalı analizin bazı önemli bölümleri aracılığıyla sunmaya çalıştık.

Çalışmanın saha araştırması, görüşülen üyelerin söylem düzeyindeki “cinsiyet eşitliği” vurguları ile pratikte, yani örgütün olağan eylem-etkinliklerinde ve gündelik işleyişinde ortaya çıkan eşitsizliklerin işaret ettiği bir karşıtlığın varlığını ortaya koymuştur. Bu karşıtlığı açıkça ortaya koyan dinamiklerden biri, örgütlerin olağan eylem-etkinliklerinde somutlaşan cinsiyete dayalı (ya da cinsiyetçi) rol/görev paylaşımıdır. İki ilçe örgütünün üye ve yöneticilerinde de rol/görev paylaşımı konusunda “liyakat” ve “yetenek” dışında hiçbir ölçütün temel alınmadığına yönelik ortak bir söylem olmasına rağmen, aynı kişilere göre bazı işler, kadınların ve erkeklerin “farklı doğalarının gereğince”, üyelerin cinsiyetlerine göre bölüşülmektedir. Dolayısıyla, birçok toplumsal grup ve örgütte olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları’nın bu iki ilçe örgütünün işleyiş ve örgütlenmesinde de biyolojik cinsiyet önemli bir “*kategorilendirme ilkesi*” (Alvarez ve Parini, 2005: 109) olarak işlemekte ve söz konusu cinsiyete dayalı görev paylaşımı, örgüt üyelerinin bilinç düzeyine birtakım “doğal” cinsiyet özelliklerinin bir tezahürü şeklinde çıkmaktadır. Yani, toplumsal cinsiyet düzeninin ürünü olan bazı özellikler bu kişiler tarafından toplumsal karakterinden soyutlanmış bir biçimde algılanmaktadır.

Bu algının ürünü olan cinsiyete dayalı görev paylaşımının kaynağındaki olgunun, iki ilçe gençlik örgütünde de gözlemlenebilen bir “toplumsal cinsiyet körlüğü” olduğunu söylemek mümkündür. Bu yazının önceki bölümlerinde ortaya koyduğumuz üzere, toplumsal cinsiyet çalışmalarında çok çeşitli örnekleri bulunabilecek olan bu “körlük”, söylemsel boyutta, görüşülen üyelerin hemen hiçbirinde sarıh ve tutarlı bir “toplumsal cinsiyet” kavramsallaştırmasının bulunmamasıyla somutlaşırken, pratikler ya da örgütlerin jargonundaki ifadeyle “eylem-etkinlikler” düzeyinde ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik hiçbir eylem veya eğitim programı planının bulunmamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Görüşülen kişilerin yine hemen hepsinde görülebilen bir tür “anti-feminizm”in, yukarıda ifade edilen toplumsal cinsiyet körlüğüne içkin bir diğer unsur olduğu söylenebilir. Türkiye’nin yakın tarihindeki sol-feminizm ilişkisinin bazı önemli karakteristiklerini barındırdığını (kuşkusuz günümüz Türkiye’sinin ve CHP’sinin özgül koşulları bağlamında önemli değişimlere uğramış olarak) öne sürdüğümüz bu “anti-feminizm” doğrultusunda, iki örgütün üyeleri, feminizm hakkındaki birtakım toplumsal önyargılardan da beslenerek, bu ideolojinin, kökenindeki eşitlik arayışından saparak “erkek düşmanlığı”na evrildiğini iddia etmektedirler.

Tüm bu sonuçları değerlendirip araştırmanın başında sorduğumuz soruya döndüğümüzde, Cumhuriyet Halk Partisi Üsküdar ve Bakırköy İlçe Gençlik Kolları’nın, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hassas bir örgütlenme yapısına ve işleyişine sahip olmayan örgütler olduğunun ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Kuşkusuz, yalnızca iki ilçe örgütünün analizini içeren çalışmamıza

dayanarak Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'nın tümüne yönelik kesin sonuçlara ulaşmak mümkün değildir; yine de bu çalışmanın, genel anlamda (hem dünyada hem de Türkiye'de) üzerine az sayıda sosyal bilim araştırmasının yapıldığı siyasi partilerin gençlik örgütleri konusundaki literatüre, özel olarak ise gerek Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları gerekse de diğer siyasi partilerin gençlik örgütleri üzerine gerçekleştirilecek daha geniş çaplı araştırmalara mütevazı bir katkı sunacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

Acar Savran, G. (2007). "Feminist Eleştiri Karşısında Marksist Sol". (Der. M. Gültekin), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt: 8 Sol, ss.1146-1152, İletişim Yayınları, İstanbul.

Achin, C. (2005). « Un « métier d'hommes »? Les représentations du métier de député à l'épreuve de sa féminisation », Revue française de science politique, 55(3): 477-499.

Alvarez, E. & Parini, L. (2005). « Engagement politique et genre: la part du sexe », Nouvelles questions féministes, 24.3:106-121.

Arat, Z. F. (1998). "Kemalizm ve Türk Kadını". (Der: A. Berktaş Hacımiraçoğlu), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler Bilanço'98 Yayın Dizisi, ss.51-70, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Baykan, A. & Ötüş-Baskett, B. (Der.) (1999). Nezihe Muhittin ve Türk Kadını (1931): Türk feminizminin düşünsel kökenleri ve feminist tarih yazıcılığında bir örnek, İletişim Yayınları, İstanbul.

Berktaş, F. (2003). Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul.

Butler, J.; Fassin, E. & Scott, J. W. (2007). « Pour ne pas en finir avec le « genre » ... table ronde », Sociétés & Représentations, 24(2) : 285-306.

Caymaz, B. (2008). "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları". (Der. N. Yentürk, vd.), Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları, ss. 299-330, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). "Hegemonic masculinity: Rethinking the concept", Gender & society, 19.6: 829-859.

Çakır, S. (2019). Erkek Kulübünde Siyaset, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Godelier, M. (2005). « Femmes, sexe ou genre ? ». (Der. M. Maruani), Femmes, genre et société, état des savoirs, ss.15-20, La Découverte, Paris.

İlyasoğlu, A. (1996). "ÖDP ve Kadınlar", Birikim, Sayı 83, Mart 1996: 13-16.

Kandiyoti, D. (2013). Cariyeler bacılar yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler (Çev.: A. Bora, vd.), Metis Yayınları, İstanbul.

Kılıç, Z. (1998). "Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış". (Der. A. Berktaş Hacımiraçoğlu), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler Bilanço'98 Yayın Dizisi, ss.347-360, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kovanlıkaya, Ç. (1999). "Türkiye'de Politik Alanda Kadınlar ve Kadın Politikası", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Scott, J. (1988). « Genre : une catégorie utile d'analyse historique » (Çev.: E. Varikas), Les cahiers du Grif, 37(1): 125-153.

Tekeli, Ş. (1982). Kadınlar ve Siyasal/Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul.

Tekeli, Ş. (1998). “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”. (Der. A. Berktaş Hacımirzaoğlu), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler Bilanço’98 Yayın Dizisi, ss.337-346, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Toprak, Z. (1994). “Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan Arslulusal Kadınlar Birliği Kongresi’ne (1923-1935)”, Kadın Araştırmaları Dergisi, 2: 5-12.

White, J. B. (2003). “State Feminism, Modernization, and the Turkish Republican Woman”, NWSA Journal, Vol.15 Gender and Modernism between the Wars, 1918-1939: 145-159.

Zihniöglu, Y. (2007). “Türkiye’de Solun Feminizme Yaklaşımı”. (Der. M. Gültekin), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 8 Sol, ss.1108-1145, İletişim Yayınları, İstanbul.

Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, 10.03.2018,

http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Son ziyaret tarihi: 25.02.2021)

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı”, [TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ \(tbmm.gov.tr\)](http://tbmm.gov.tr) (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)

“Cumhuriyet Halk Partisi Parti Yönetimi İl Başkanları”, <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/il-baskanlari> (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)

“Cumhuriyet Halk Partisi Parti Yönetimi İlçe Başkanları”, <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/ilce-baskanlari> (Son ziyaret tarihi: 10.04.2021)